

Drs. J.C.M. (John) Wildenberg
Maatschappelijk werker bij Farent Sociaal Werk.

JONGEREN BETREDEN MASSAAL DE CRYPTOMARKT

Tijd voor een serieuze plek binnen onze voorlichting

Op 15 juli van dit jaar publiceerde het Nibud het rapport “de coronacrisis en ons geld”¹. Eén van de conclusies uit het onderzoek is dat meer mensen beleggen. Van de beleggers heeft 18 procent een laag inkomen en er blijken ook opvallend veel beleggers bij te komen in de groep tot 35 jaar. Arjan Vliegthart, directeur van het Nibud maakt zich vooral zorgen over de jonge beleggers die geen financieel vangnet hebben. Bij deze jongeren bestaat een verhoogd risico op schulden en (gok)verslaving. Als maatschappelijk werker houd ik mij ook al enige tijd bezig met het fenomeen beleggen onder jongeren. Niet het traditioneel handelen in aandelen is wat jongeren trekt, jongeren handelen vooral in cryptomunten. In dit artikel wil ik kort ingaan op wat cryptomunten zijn, waar hun aantrekkingskracht voor jongeren vandaan komt en welke risico's daarbij spelen. Aan het eind beschrijf ik ook hoe we hier als hulpverleners op kunnen inspringen.

Het ontstaan van Crypto

Cryptomunten bestaan al een aantal jaren. Bitcoin, de allereerste cryptomunt, is uitgebracht in 2009. De uitvinder had de bedoeling om een volledig transparant digitaal betaalsysteem op te zetten. In zijn concept spelen banken geen rol meer. In de basis is een Bitcoin niets meer dan een unieke reeks letters en getallen, een code. Een code waaraan waarde wordt toegedicht. Welke waarde is afhankelijk van vraag en aanbod, waardoor de waarde van een bitcoin sterk kan fluctueren.

Crypto vandaag de dag

Bitcoin is al lang niet meer de enige digitale, decentrale munt die er bestaat. Er zijn nu duizenden cryptomunten met verschillende kenmerken en mogelijkheden. Een aantal worden door analisten gezien als verbluffend en waardevol, anderen hebben niet of nauwelijks potentie en verliezen vaak in de loop der tijd hun waarde. De meeste bezitters schaffen cryptomunten aan om ze te bewaren. Ze hopen dat de koersen stijgen en dat ze hun cryptomunten met flinke winst uiteindelijk door kunnen verkopen.

De aantrekkingskracht van Crypto

De meeste jongeren die ik spreek zijn recent gestart met het kopen van cryptomunten. Ze kennen het concept crypto al wel langere tijd, mede door een grote stroom aan reclame. Een van mijn jongeren - nog geen veertien jaar oud - bekijkt dagelijks crypto gerelateerde video's op TikTok. Deze reclames prikkelen de jongeren hun ge-

voelens en perceptie. De boodschap van de reclames is altijd hetzelfde. Wees snel met het doen van een aankoop; straks vis je nog naast het net. Mijn persoonlijke observatie is dat deze reclames effectief bijdragen aan het bekend maken van het fenomeen crypto en de acceptatie hiervan. Toch gebeurt het kopen van crypto vaak pas na een overtuigend gesprek met een vriend of familielid die de stap in de cryptowereld al heeft genomen. Voor de meeste jongeren lijken sociologische aspecten zoals positieve attitude van naasten en de maatschappij, dus een belangrijke rol te spelen in de keuze om zich te begeven in de crypto handel.

Anarchistische motieven, zoals een gebrek aan vertrouwen in de bank of overheid, hoor ik niet terug. Het doel is voor bijna alle jongeren hetzelfde; rijk worden. De cryptomarkt is voor hen een goed alternatief voor de lage rente op hun spaarrekening. De angst is groot dat er zonder winstgevendende investeringen bijvoorbeeld nooit een huis kan worden gekocht.² Wat verder opvalt is dat ik nagenoeg alleen jongens tref die zich bezig houden met crypto. Dat past in het beeld dat beleggers vooral jong, hoogopgeleid en man zijn, zoals ook bevestigd door onderzoeksbureau Kantar Public³. De reden dat vooral mannen zich bezig houden met Crypto lijkt daarbij samen te hangen met het feit dat mannen in meer algemene zin overmoediger zijn dan vrouwen⁴.

Risico's

Handel in cryptomunten is niet zonder risico's. Het vraagt een bepaalde kennis en vaardigheid die vaak met

vallen en opstaan moet worden verkregen, het genereert stress en er is zeker ook een risico op fraude. Hieronder wil ik kort die verschillende factoren die de kans op (problematische) schulden verhogen bespreken.

Gebrek aan kennis en vaardigheden

Er zijn tal van YouTube filmpjes te vinden die uitleggen hoe je winst kunt maken bij het handelen in Crypto, maar de vraag is of je op basis van die informatie wel voldoende in staat bent om goede keuzes te maken bij het aanschaffen van Crypto. Dat jongeren geen uitgebreide kennis en ervaring hebben lijkt ze niet te hinderen. Ze kunnen met kleine bedragen experimenteren. De meeste jongeren die ik begeleid maken in het begin (en ook bij meer ervaring) onverstandige keuzes. Naar mate ze langer met Crypto bezig zijn neemt de vaardigheid wel toe en de hebzucht af. Sommige jongeren erkennen hun beperkingen en nemen maatregelen waardoor ze niet opnieuw in de fout kunnen gaan. Ze kiezen er bijvoorbeeld voor om hooguit nog maar één keer per maand een aankoop te doen.

Overschatting

Zoals boven al aangegeven zijn mannen overmoediger dan vrouwen.⁵ Mannen overschatten hun kans om winst te kunnen maken en nemen van daaruit (grote) risico's met hun geld. Uit het eerder aangehaalde onderzoek van Shefrin blijkt daarbij ook dat mannen tijdens het handelen vaker verlies lijden dan vrouwen.

Omgaan met stress en emoties

Het is niet makkelijk om met de spanning om te gaan als de koers van je munt daalt. Een daling van de koers kan leiden tot paniek en verkoop. Bijgekomen van de spanning kan al enkele uren later je munt zich weer herstellen. Jongeren kunnen zo getriggerd raken om continue alert en gefocust te blijven. Het leidt onder andere tot regelmatige inlog acties om de koers te volgen, ook gedurende de nacht. Economisch-psycholoog Fred van Raaij wijst op de hoge mate van stress en spanning die dit soort ervaringen en het nauwlettend volgen van de koersen met zich meebrengt⁶. Stress die zich weer vertaalt in een verlaagde spankracht op andere vlakken.

Gokbehoefte en verslaving

Een andere drijfveer die ik regelmatig tegenkom, is de wens om snel schulden af te lossen. De druk en behoefte om zo snel mogelijk een benodigd bedrag bij elkaar te krijgen resulteren in het nemen van meer risico. Jongeren lenen binnen deze constructie geld bij handelskantoren om zo de inleg tijdelijk via een hefboom te vermenigvuldigen. Het spreekt voor zich dat daling van de

waarde dan enkel extra schulden tot gevolg heeft. Het risico op verslaving ligt op de loer. Uit de literatuur komt naar voren dat er veel gelijkenissen zijn tussen een reguliere gokverslaving en excessief risicovol handelen in crypto⁷. Kanttekening daarbij is wel dat de meeste jongeren die ik heb gesproken geen grote risico's nemen. Ze gebruiken geen geld wat ze niet kunnen missen. Ze zijn zich voldoende bewust van de kans op verlies.

Veiligheid

Buiten de microfactoren die kunnen leiden tot verlies en daarmee schulden, zijn er ook een aantal overkoepelende gevaren die op de loer liggen. De Autoriteit Financiële Markten waarschuwt al sinds 2017 dat investeren in crypto verschillende veiligheidsrisico's met zich mee brengen, zoals de kans om gehackt te worden⁸. Die waarschuwingen blijken niet ongegrond. De Nederlandse cryptoaanbieders hebben de beveiliging via verschillende verificatiemiddelen beter op orde, maar nog steeds zijn er berichten over handelaren die er met de crypto van hun klanten vandoor zijn gegaan en van hackers die handelskantoren plunderen. Door het ontbreken van wetgeving en overheidsregulatie ben je als consument kwetsbaar.

Fraude en oplichting

Een ander risico in de cryptomarkt is slachtoffer worden van oplichters. Anders dan bij de aandelenbeurs is er geen overkoepelende waakhond die misstanden aanpakt en bestraft. "Pump en Dump" is een bekend voorbeeld van oplichting binnen de cryptomarkt. Oplichters gebruiken hun bekendheid of betrouwbare uitstraling om mensen te overtuigen in een munt te investeren die zij vervolgens zelf, dankzij de oplopende koers met veel winst verkopen. Veel jonge, onervaren handelaren trappen hier in en hebben niet in de gaten dat de koers vanwege deze oplichtingspraktijken ook weer net zo snel zal instorten. Degene die het laatst instappen, hebben het grootste verlies.

Een verbod op crypto

Vanwege de nadelen en gevaren van crypto gaan er geluiden op dat cryptomunten verboden of gereguleerd zouden moeten worden. Het klopt dat er risico's zijn. Toch bemerk ik ook dat jongeren veel leren van hun ervaringen met crypto en zo ook geldwijs worden. Crypto maakt jongeren nieuwsgierig en daagt ze uit om verstandige keuzes te maken. Jongeren verdiepen zich gaandeweg in de economische en technologische elementen van crypto en doen op die manier kennis en vaardigheden op. Een leerelement wat ontbrak toen jongeren zich een paar jaar geleden nog massaal stortten op het wed-

den op voetbalwedstrijden. Daarnaast denk ik dat je jongeren moeilijk kunt tegenspreken als ze een oplossing zoeken in crypto vanwege studieschulden of de wens om zo een huis te kopen. Jongeren voelen zich veelal genoodzaakt om op zoek te gaan naar manieren om hun geld te laten renderen. Ze komen dan regelmatig uit bij populaire en toegankelijke crypto.

Voorlichting en discussie

Beleggen bij jongeren en dan vooral de handel in cryptomunten, neemt toe. Het onderzoek van het Nibud toont ook aan dat 1 op de 5 beleggers over een laag inkomen beschikt. De handel is niet zonder risico's. Het is verslavend. En het kan schulden veroorzaken.

In mijn praktijk zie ik veel jongeren die verstandig omgaan met de aanwezige risico's. Maar de groei in deze handel baart me zorgen. Het vraagt mijns inziens om preventief handelen.

Jongeren overhalen om hun geld veilig op hun spaarrekening te laten staan, zal ingewikkeld zijn en waarschijnlijk niet de juiste aanpak. Preventie in de vorm van voorlichting en de dialoog aangaan lijkt beter te werken. Door jongeren van eerlijke informatie te voorzien en ze vragen te stellen over hun manier van investeren kun je ook bijdragen aan meer evenwichtige en weloverwogen keuzes. In juni gaf ik samen met mijn collega Murat Dogan, jongerenwerker bij Powerup073 een voorlichting aan jongeren over crypto. We hebben daarbij bewust er voor gekozen om niet te gaan oefenen met nepgeld (dat zou misschien te aanmoedigend werken), maar uitleg te geven over de mogelijkheden en het concept achter Crypto. We hebben uitleg gegeven over de risico's die ze lopen en een ervaringsdeskundige aan het woord gelaten. We zijn erg enthousiast over deze aanpak. De jongeren waren geboeid en deelden ook vrijelijk hun eigen ervaringen en misstappen met elkaar. Behalve dat we heel bewust hebben gekozen voor de vorm van onze interventie, hebben we ook gezocht naar de wijze waarop we deze interventie konden inrichten. Met andere woorden, welke vragen houden jongeren bezig en zijn helpend bij een dialoog.

De vragen die in onze voorlichting effectief tot een dialoog hebben geleid, zijn:

- Kan crypto worden gehackt en hoe beveilig jij je cryptomunten?
- Ken je de verhoudingen tussen risicovol beleggen en de kans op verlies? Hoe kun je risico's spreiden? Hoeveel risico neem jijzelf?
- Wist je dat crypto handel veel gelijkenissen vertoont met gokken en dus ook kan leiden tot grotere verliezen dan andere vormen van beleggen en handel? Wat

vraagt dit van jouw financiële buffer voor onverwachte uitgaven? En heb je andere manieren om rendement te maken ook afgewogen? Manieren die minder of geen risico's met zich meebrengen.

- Crypto werkt verslavend. Velen raken geobsedeerd. Wat kan jij doen om niet in de problemen te komen? Wie zou je kunnen vragen om een oogje in het zeil te houden?

Conclusie

Crypto heeft nog nauwelijks een plek gekregen in onze financiële voorlichting richting jongeren of binnen de schuldhulp. Gezien de enorme invloed van de reclames over crypto op jongeren en het gemak waarmee zij meedoen aan deze vorm van beleggen, is het negeren van deze ontwikkeling absoluut onverstandig. Momenteel komen we crypto nog beperkt tegen in ons werk, toch is het slim om hier al wel op te anticiperen. Al is het maar dat het geven van financiële voorlichting, die aansluit op de leefwereld van de doelgroep, er aan bijdraagt dat deelnemers meer open staan voor de informatie die je te bieden hebt. Verder kent de crypto elementen die heel goed passen bij wat we belangrijk vinden bij financieel gezond gedrag. Begrijpend lezen en rekenen, prioriteren, keuzes maken, risico's nemen en buffers opbouwen. Al deze vaardigheden zijn helpend bij financieel sterker in je schoenen komen staan. Mijn ervaring is dat voorlichting werkt, zeker als leeftijdsgenoten met elkaar kunnen reflecteren op hun eigen gedrag en fouten vrijelijk kunnen delen.

1 Nibud, *Vierde coronapeiling: De coronacrisis en ons geld*.

2 Zie ook <https://www.trouw.nl/onderwijs/studenten-beleggen-met-de-centen-van-ome-duo-nu-gebruik-ik-het-op-een-nuttige-manier~bd8ee0d5/> voor gelijksoortige signalen.

3 <https://fd.nl/beurs/1370447/nederlandse-bezitter-bitcoin-is-jong-man-hoogopgeleid-en-stemt-vvd>

4 Shefrin, H. (2006). Beyond Greed and Fear: Understanding Behavioral Finance and the Psychology of Investing. Financial Management Association Survey and Synthesis Series, 1999 en https://doi.org/10.1207/S15327760JPFM0102_7 en Barber, B. M., & Odean, T. (2001). BOYS WILL BE BOYS: GENDER, OVERCONFIDENCE, AND COMMON STOCK INVESTMENT [*].

(Statistical Data Included). Quarterly Journal of Economics, 116(1), 261. <https://doi.org/10.2139/ssrn.139415>

5 Idem noot 6.

6 <https://www.rtlnieuws.nl/tech/artikel/3917951/slecht-slapen-door-crypto-stress-ik-werd-er-gek-van>

7 <https://drmarkgriffiths.wordpress.com/2018/04/09/gripped-by-crypt-a-brief-look-at-crypto-trading-addiction/>

8 <https://www.afm.nl/nl-nl/consumenten/themas/waarschuwing/fintech/crypto>